

Політичний менеджмент. – Спецвипуск (вересень). – 2006. – С. 206 – 214. 16.
Пробийголова Н. Деякі тенденції процесу політичної соціалізації молоді / Н.
Пробийголова // Політичний менеджмент. – 2005. – № 4. – С. 71–81.

М. Кербаль

УЧАСТЬ МОЛОДІ У ВИБОРЧИХ ПРОЦЕСАХ В НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ

Після проголошення незалежності Україна пройшла складний шлях становлення нової державності. Існуючі фактори, які мають місце в розвитку загальних настроїв мас і сприяють їхній участі в політичному житті, вплинули теж і на сучасну молодь. Молодь – це прообраз України XXI століття. Яким бути майбутньому країни залежить не тільки, а часто й не стільки, від ефективності соціально-економічних реформувань, скільки від залучення, зацікавленості та активної участі в них значної, і головне, перспективно – молоді частини соціуму.

Актуальність досліджуваної теми обумовлюється підвищенням ролі молоді в формуванні державної політики, реальною її участю в модернізації політичних інститутів і процесів, громадянського суспільства.

Питання участі молоді у політичному житті країни, її громадської активності є надто важливим тому що при відсутності можливості або бажання відстоювати свої інтереси через легітимну діяльність (зокрема, електоральну), зростає небезпека соціальних конфліктів, у тому числі й у нелегітимних формах і виявах. Більш того: політична участь неінформованих і безвідповідальних в своїх вчинках громадян може створити загрозу стабільності політичній системі.

Метою роботи є аналіз політичної участі молодих громадян у виборчих процесах незалежної України. Досягнення вказаної мети передбачає вирішення наступних дослідницьких завдань:

- визначення моделей електоральної поведінки молодих громадян;
- аналіз мотивації поведінки особи у виборчому процесі;
- виділити рівень політичної активності молоді під час виборчих компаній;
- вивчення чинників, які впливають на політичну активність;

Теоретичною базою дослідження політичної участі стали роботи закордонних вчених: С.Вербі, А.Маслоу, Р.Інглхарта, Е.Даунса. Феномену політичної участі і аналізу його форм присвячені дослідження російських і українських авторів: Д.В. Гончарова, Є.Б.Шестопаля, Є.Ю.Мелешкиной, О.О. Чемшита, С.І. Тихомірова та ін. Цікавою є стаття Р.Мазурова “Активізація участі молоді у виборчому процесі”, в котрій автор розмірковує щодо питань участі молоді в політичному житті, зокрема, безпосередньо у виборах владних структур [1].

Політичні процеси неможливі без відповідної участі в них різноманітних суб’єктів політики, у тому числі й молоді. Таку участь політологи називають

політичною.

Під політичною участю розуміється будь-яка добровільна активність окремих осіб і груп, які переслідують мету, — прямо або побічно впливати на процес ухвалення рішень на різних рівнях політичної системи [2]. Існують основні форми участі громадян у політичному житті: безпосередня і опосередкована. Безпосередньою формою участі громадян у політичному житті – є участь у виборах, референдумах. Як показує досвід, найбільш поширеним типом політичної участі слід вважати електоральну поведінку. У сучасній політичній науці виділяють такі її моделі:

- модель «залежного виборця»;
- модель «раціонального виборця»;
- «когнітивна модель виборця».

Модель «залежного виборця» визначається в тому, що ідентифікація виборця з тією або іншою політично партією являє собою найважливішим чинником, який детермінує електоральне рішення. Молодь голосує за ту партію, яка надасть йому найбільшої користі. З метою визначення можливої частки представництва молоді в майбутньому парламенті було проаналізовано списки кандидатів від блоків та партій, що йдуть на вибори на наявність у цих списках молодих людей віком до 35 років. Варто зазначити, що за підрахунками експертів чисельність молоді віком від 21-35 років у прохідній частині виборчих списків партій і блоків у 2006 році складала: НСНУ - 8 осіб, БЮТ - 14 осіб, Партія регіонів України - 22 особи, Народний блок Литвина - 1 особа. На словах же представники політичних партій та блоків (НС «Наша Україна», Християнсько-Демократичний Союз, партія «Віче», Партія регіонів України, Народний блок Литвина, Блок Юлії Тимошенко, Всеукраїнська партія Народної Довіри, партія «Реформи і Порядок») у своїх виступах постійно зазначали, що політика їх партій спрямована на омолодження партійного складу, залучення нових членів, у тому числі й молоді, представництво інтересів молоді в їх партіях забезпечено на достатньому рівні, в тому числі й у партійних списках. Також було наголошено на тому, що не достатньо включити молодь у виборчі списки, необхідно підготувати її до політичної діяльності, «... молода людина повинна пройти підготовку спочатку в районних, міських, обласних радах. Ми повинні бути впевнені в молодих людях, що ми їх пропонуємо»[3].

Щодо моделі «раціонального виборця», в її основі лежать підходи залежності електорального вибору від стану економіки. Виборець, приймаючи рішення про підтримку кандидата або партії, більшою мірою ґрунтується на оцінці результатів їх минулої діяльності, ніж на аналізі обіцянок відносно майбутнього.

«Когнітивна модель виборця» полягає в тому, що на переваги молодих виборців значно впливає велика кількість чинників: стать, вік, особливості первинної соціалізації та інші. Так говорячи про молодь, слід констатувати, що вона охоче віддає свої голоси тим, хто обіцяє швидкі зміни. В останні роки практично кожний із провідних кандидатів або кожна з партій приділяли значну увагу боротьбі за голоси молодих виборців. У суспільно значущі моменти

життя країни молодіжний максималізм і безкомпромісність відіграють чи не найважливішу роль. Це добре відомо сучасним політичним лідерам. Як правило, гра у політику з молоддю починається або перед виборами, або ж перед акціями протесту. Деякі політики та партії йдуть на незначні поступки у вирішенні молодіжних проблем, тим самим задовольняючи власні політичні амбіції [4]. У програмних документах майже всіх кандидатів на виборах Президента України в 2004 році були включені положення, що виражали інтереси молоді. Наприклад, О. Омельченко у своїй програмі “Десять кроків до єдності народу і влади ” у восьмому пункті зазначав: “Всім, хто хоче навчатися, забезпечимо безоплатну сучасну освіту, в тому числі вищу, а тим, хто її отримав, гарантуємо працевлаштування за фахом ”. О. Мороз відстоював збільшення державних довгострокових кредитів на будівництво житла для молодих сімей . П. Симоненко у передвиборчій програмі на пост Президента України “З людьми і для людей ” відстоював:

- підвищення стипендій студентам до рівня прожиткового мінімуму;
- гарантоване працевлаштування випускників;
- розширення соціального житла для молодих сімей;

В. Янукович у програмі “Працююча країна – надійне майбутнє ” для вирішення молодіжних проблем пропонував:

- реалізувати широкомасштабну програму будівництва соціального житла і надання державної підтримки молодим сім'ям для спорудження та придбання житла;
- забезпечити рівні можливості для здобуття молоддю якісної освіти і одальше підвищення стипендій.

У планах дій В. Ющенка “Десять кроків назустріч людям ” для вирішення проблем молоді пропонувалися:

- кредити для будівництва або купівлі житла, які будуть доступні кожній молодій сім'ї – як у місті, так і на селі;
- збудувати сучасну інфраструктуру в кожному селі, щоб молодь мала можливість реалізовувати свої здібності і не покидала села [5].

Дослідження мотивації поведінки особи у виборчому процесі можна здійснювати, аналізуючи:

- мотивацію абсентеїзму;
- мотивацію участі в голосуванні;
- мотивацію конкретного електорального вибору;
- мотивацію участі громадян у різноманітних формах електронної діяльності.

Мотивація участі в голосуванні має як позитивне, так і негативне забарвлення. “За результатами опитування, проведеного центром “Соціальний моніторинг ” спільно з Українським інститутом соціальних досліджень, відповіді респондентів на запитання “Чому ви маєте намір взяти участь у виборах до Верховної Ради України?” розподілилися так: 26,9% - для мене це спосіб висловити свою незгоду з державно політикою; 12,1% - не хочу, щоб до влади прийшли люди, яких я не поважаю; 11,0% - беруть участь за звичкою; 0% - вважаю це своїм обов'язком; 0,6% - інші відповіді;

13% - важко відповісти; 22,5% - не збираюся брати участь у голосуванні ”. Привертає увагу переважно негативна мотивація участі громадян у виборах, як добра можливість висловити свою незгоду з політикою держави [6].

Вибори до органів влади є найважливішою центральною частиною політичного процесу при демократичному політичному режимі їх ефективність залежить від низки факторів.

Знання основних причин, що сприяють участі у виборах, дозволяє передбачати основні несподіванки, запобігати причинам і негативним наслідкам.

Серед мотивів поведінки, що стримують участь у виборах, замінюючи роль відіграє: почуття байдужості до політичних справ, ворожість до політичної системи, заплутаність виборчого процесу, що заважає зробити людям свідомий, продумай вибір. Серед політичних умов поряд з історичними традиціями слід відзначити: існування сильного громадянського суспільства зі структурними інститутами, розвинену багатопартійність, усталену законодавчу базу.

Мотивації є базовими елементами процесу прийняття політичних рішень і дій, що ініціює, чи під впливом різної природи реалізує молода людина. Сукупність дій і рішень (відкритих чи прихованих) є реакцією на політичні імпульси й стимули системи й певного середовища, такі як Конституційна реформа, президентські чи парламентські вибори, опозиційні виступи, кадрові перестановки, або звичайний законодавчий процес. Безпосередніми реакціями політичного актора (яким за вказаних умов стають індивід, група чи інститут) можуть стати різні форми політичної поведінки молоді (політична активність чи усвідомлений абсентеїзм).

Незалежновідмотивацій молодіжної політичної поведінки, аполітичність молоді України за сучасних умов – це міф, що був спростований політичним часом завдяки вміло проведеним парламентській (2002 р.) та президентській (2004 р.) кампаніям.

У зазначений вище період апатичність більшої частини громадян України, і молоді в тому числі, змінилася інтересом до політики і прагненням брати участь у політичних процесах, виникли нові молодіжні лідери, відійшли на другий план проблеми економічного характеру. Одні виступали проти державної корупції, інші – проти фальсифікації результатів голосування, треті захищали «свого» кандидата. Певна частина молодих людей стояла на Майдані тому, що вважали неможливим життя у несправедливому суспільстві, поділеному між крайніми полюсами багатства і бідності. Інша — пов’язуючи із певним кандидатом вектор зовнішньополітичного курсу України, відстоювала той, який вважала для себе правильним.

Однією з найважливіших особливостей зростання політичної активності української молоді на сучасному етапі є підвищення інтересу до політики, збільшення участі молоді в політичному житті своєї країни. За даними соціологічних досліджень у 2005 році інтерес до політики у молоді досить високий. Зокрема, 53% молодих людей — цікавляться нею, 17% — дуже цікавляться і 17% — зовсім не цікавляться. Також слід відзначити,

що, незважаючи на підвищення інтересу до політики у молодіжному середовищі, 35% молоді переконані, що політика — це брудна справа, 13% — не хотіли б займатися політикою, оскільки вважають її безперспективною, 44% зазначають, що з часу здобуття Україною незалежності говорити про оновлення влади і суттєву зміну кадрів у органах влади не доводиться [7].

За результатами соціологічних досліджень участь молоді у виборчих компаніях незалежної України проявилася в електоральній активності. Слід відмітити, що доволі високим напередодні виборів 2002 року був рівень готовності молоді щодо участі у них. Реально у виборах 2002 року взяли участь 69% українських громадян, з них — молоді віком від 18 до 28 років близько 60%. На загал рівень електоральної активності молоді у виборах 2002 року виявився дещо меншим за очікуваний.

Наочним прикладом збільшення політичної участі молодих громадян стали вибори Президента України у 2004 році, народних депутатів України у 2006 році та поствиборчі процеси. Зросла кількість тих, хто цікавиться політичними процесами, майже в чотири рази за даними соціологічних досліджень зменшилася кількість молодих респондентів, які не підтримують жодної ідейно — політичної течії.

Під час активізації політичної свідомості в 2004-2006 р. були створені передумови для консолідації молодого покоління. На жаль, після «помаранчевої революції» в Україні не найшлося досить потужної молодіжної організації, харизматичного молодіжного лідера, які змогли би консолідувати молодь країни, що зробила революцію.

Як одна з форм політичного протесту може розглядатися абсентеїзм — ухилення від участі в політичному житті (у голосуванні, виборчих кампаніях, акціях протесту, діяльності партій). Абсентеїзм є важливим індикатором суспільного настрою і рівня довіри до політичної системи. В ньому знаходить вираження політична апатія і відсутність будь-якого інтересу громадян і своєрідний протест інших.

В період економічної та політичної кризи для молоді властива така характерна особливість як політичне відчуження, що знаходить своє відображення у відсутності інтересу до політики, політичному нігілізмі, абсентеїзмі, різноманітних протестних формах поведінки, неконструктивізмі, недовірі до влади тощо.

До основних чинників, які спонукають населення, у тому числі й молодь, до участі в акціях соціального протесту дослідники відносять:

- високий рівень незадоволення соціально-економічними умовами життя;
- зростання недовіри до політичних лідерів та владних структур;
- низький рівень політичної залученості (членство у партіях, політичних рухах);
- низький рівень політичної ефективності —можливості населення легітимним шляхом впливати на соціальні процеси й політичні рішення, що стосуються його життєвих інтересів [8].

Висновки. Реалії сьогодення вимагають соціальної активності молоді,

її здатності брати на себе відповідальність, принаймні за політичні дії. Але аналіз соціологічних даних показав, що у більшості молодих респондентів відсутнє чітке розуміння структур і функцій інститутів виконавчої, законодавчої і судової влади, механізмів їх взаємодії.

На передодні наступних виборів Президента України почали виявлятися різні протиріччя, які виникають між формуванням нової політичної системи і непослідовністю здійснення політичного курсу на демократизацію. Тому в нашій країні відбувається політична стомленість, апатія молоді до безрезультатних політичних дискусій, обіцянок. Велика кількість молоді виявляє недовіру до виконавчих і законодавчих органів влади.

Правовий нігілізм у більшості молодих людей вказує на нездатність державних органів влади забезпечити дотримання прав, свобод і обов'язків молодих громадян. Молодь вважає себе незахищеною від свавілля, корумпованості чиновників, злочинності. Не чекає молодь і захисту від громадських організацій і політичних партій, та їх лідерів.

За цих умов держава має розробити і реалізувати відповідну молодіжну політику, здійснювати політичну освіту та виховання, підвищити на цій основі рівень політичної участі молоді та її представництво в органах державної влади і місцевого самоврядування.

Для активізації політичної участі молоді у виборчому процесі слід об'єднати зусилля різних молодіжних організацій як політичних, так і неполітичних, задля підтримки єдиних кандидатів на виборах. Молодь повинна не тільки брати участь у голосуванні, але й висувати своїх кандидатів.

1. Мусиенко Т.В. Система политических ориентаций личности как объект микрополитики http://ihtik.lib.ru/tmp/zmnh_10sept2005/ihtik.lib.ru_10sept2005_8233.htm. 2. Политология: Учебное пособие /Под ред.С.А.Матвеева.– Х. «Одиссей», 2002. – С. 224 3. Вінцукевич К. Позиції партій щодо стратегії розвитку молодіжної політики в Україні // http://www.sre.org.ua/news/new_106.html. 4. Урядовий кур'єр. Передвиборча програма кандидатів в президенти України.– 2004.– № 175. – 17 вересня. – С. 5. 5. Хомма Н.М. Мотивація електоральної поведінки громадян. // Наук. Зап. Укр. Акад. Друкарства – 1999. – вип. 1 – С. 146-149. 6. Іщенко Г. Українська молодь ще тільки грається у свободу // <http://www.zn.kiev.ua/ie/show/423/37017>. 7. Владико О. Готовність населення України до соціального протесту// Українське суспільство 1994-2005. Динаміка соціальних змін / За ред. д.ек.н. В. Ворони, д. соц. н. М. Шульги. – К.: Інститут соціології НАН України, 2005. – С. 151-161. 8. Мазуров Р.В. Активізація участі молоді у виборчому процесі // Наше гасло. – № 1. – 2003. – С. 53-55.